

Flere unge med diagnoser skal have en uddannelse.

Indledning

Antallet af unge med psykiske diagnoser og relaterede udfordringer er [steget](#) drastisk i de seneste år. I 2013 var der 12.900 elever, der modtog SPS, mens det i 2022 var steget til 31.000 elever. På nogle uddannelser er det sågar over halvdelen af eleverne, der kvalificerer sig til SPS.

Samtidig udgør unge med eksempelvis psykiske diagnoser en stor del af gruppen af unge uden uddannelse og job. Det skyldes blandt andet, at disse unge i højere grad falder fra en uddannelse. [Til gengæld ved vi](#), at hvis de unge får den rette hjælp, så gennemfører de i mindst lige så høj grad som øvrige unge.

Mange unge med diagnoser tager i dag en erhvervsuddannelse ved at være i lære i en mindre eller mellemstor virksomhed. Faktisk står SMV'erne [for 2/3 af det samlede antal lærlinge](#) på det private arbejdsmarked i Danmark. Der er dog et stort potentiale for, at langt flere unge kunne få en læreplads og gennemføre en erhvervsuddannelse i en SMV, hvis reglerne bliver justeret. Det vil være en god investering for samfundet, og det vil være godt for den enkelte unge og for virksomhederne. På samfundsplan kan der være en [samfundsøkonomisk gevinst på 21 mia.](#) kr. (set over en livstid), hvis gruppen af unge uden uddannelse reduceres med bare en femtedel.

Desværre viser [undersøgelser](#), at mange unge ikke får støtte, mens de er i lære, selvom de vurderes at have brug for det. Samtidig er [kendskabet](#) til mulighederne for støtte er meget lavt blandt lærepladsvirksomhederne.

På den baggrund foreslår SMVdanmark og SUMH 10 pejlemærker for en reform, der skal sikre, at flere unge med psykisk eller kognitive (egentligt også fysiske) diagnoser gennemfører en erhvervsuddannelse:

1. Øremærket hjælp til tiden i lære i virksomhederne
2. Virksomhedernes reelle omkostninger skal dækkes
3. Mere klarhed om reglerne
4. Vi skal væk fra den stigmatiserende betegnelse "SPS"
5. Erhvervsskolelærerne skal have styrket deres kompetencer
6. Forsøg med forlænget grundforløb for lærlinge
7. Lettere adgang til opkvalificering af lærlinge-ansvarlige og mestre
8. Midler skal bruges på støtte og ikke på bureaukrati
9. Bedre dialog mellem erhvervsskoler og virksomheder om lærlinge med særlige udfordringer
10. Styrket incitament til flere lærepladser.

Uddybende om de enkelte forslag:

1. Øremærket hjælp til tiden i lære i virksomhederne

Alle unge med diagnoser, der er godkendt til SPS-støtte skal i udgangspunktet have ret til at få mentorstøtte under deres læretid i virksomheden finansieret via SPS-ordningen. Det kan eksempelvis være en medarbejder i virksomheden, der agerer mentor.

Det skal være op til den unge og til lærepladsen om man ønsker at udnytte denne mulighed, og det skal ikke være muligt for skolen at afvise dette.

FAKTA: I dag er det kun omtrent én ud af fire elever, der tager deres SPS-støtte med sig, når de er i lære. Det er problematisk, særligt med tanke på, at omtrent 70-80 pct. af en erhvervsuddannelse foregår i lære. En [rapport](#) fra Danmarks Evalueringsinstitut peger her på, at der er brug for øget fokus på erhvervsskolernes ansvar mht. at sikre SPS til unge i deres oplæringsperiode.

2. Virksomhedernes reelle omkostninger skal dækkes.

I dag er der eksempler på, at virksomheder blot får 130 kr. I timen for at agere mentor for en ung med eksempelvis en psykisk diagnose. Dette dækker ikke de reelle udgifter for virksomhederne. Timetaksten bør derfor justeres op til den overenskomstsmæssige løn for en faglært inden for branchen, og det bør sikres, at timetaksten løbende justeres. Endvidere skal det undersøges, om der i dag er afsat et tilstrækkeligt antal årlige mentortimer pr. elev., da hjælp til unge med udfordringer ikke må afhænge af, om der tilfældigvis er en ildsjæl til stede, der gerne arbejder gratis.

3. Mere klarhed om reglerne

Reglerne bør ændres, så Børne- og Undervisningsministeriet fremover løbende skal offentliggøre spørgsmål og svar (i anonymiseret form) fra skoler og virksomheder i forhold til, hvilke regler der gælder i forhold til støtte til elever med udfordringer, herunder ift. GDPR-regler. Dette er inspireret af praksis under coronaperioden.

Dette initiativ vil skabe mere gennemsigtighed og vil modvirke den forvirring der råder både blandt erhvervsskoler, virksomheder og arbejdsgiverorganisationer om, hvilke regler der gælder, og hvordan de skal tolkes. Det er i dag en udpræget og udtalt udfordring særligt gældende GDPR-reglerne for, hvornår man må oplyse om, en lærling har brug for SPS.

Endvidere skal alle erhvervsskoler have én indgang til information om SPS, hvor virksomheder let kan rette henvendelse og få vejledning ift. mulighederne.

4. Vi skal væk fra den stigmatiserende betegnelse ”SPS”

Ord betyder noget. På samme måde som man politisk har ændret det stigmatiserende ord ”restgruppen” til ”potentialegruppen”, så bør specialpædagogisk støtte også skifte navn, særligt med tanke på, at det på de fleste erhvervsskoler er meget udbredt at modtage SPS.

Desværre oplever nogle unge, at det kan være forbundet med stigmatisering at være SPS-modtager, hvilket kan føre frem til, at nogle holder støttebehovet skjult. Det kan gøre det svært at give den rette støtte og hjælp.

I Finland har man langt større fokus på mentorordninger, og i praksis gives SPS-støtte ude i virksomhederne som hovedregel som mentorstøtte. Derfor foreslår vi, at SPS skifter navn til et mindre stigmatiserende udtryk, eksempelvis ”individuel elevstøtte”.

5. Erhvervsskolelærere skal have styrket deres kompetencer ift. unge med diagnoser mv.

Der er væsentlige udfordringer ved erhvervsskolelæreruddannelsen i dag (Diplomuddannelsen i Erhvervspædagogik). Uddannelsen er for teoritung på bekostning af praksisnærhed, og der er ikke nok supervision.

En vigtig faktor, hvis flere elever med ordblindhed eller læsevanskeligheder skal få et godt uddannelsesforløb, vil være at se mod Finland. Finland har oplevet en øget tilslutning til deres erhvervsskoler, imens det modsatte er sket i Danmark. I 2017 påbegyndte således knapt dobbelt så mange af de 15-19-årige i [Finland](#) en erhvervsuddannelse sammenlignet med i Danmark.

Senest har man i Finland i 2021 gennemført en erhvervsuddannelsesreform, hvor man har styrket uddannelsen af mentorer til erhvervsuddannelserne. Vi foreslår, at man efter den finske model udvider uddannelsen af erhvervsskolelærere i Danmark til også at omfatte uddannelse af mentorer og specialbehovslærere.

Desuden peger dansk [forskning](#) på, at mentorrollen på erhvervsskolerne kan mindske frafald og øge trivslen, særligt for de elever der er på kanten af uddannelsen.

6. Forsøg med nedsat tid på hele erhvervsuddannelsen

En vigtig indsats for at flere lærlinge gennemfører deres erhvervsuddannelse er få øget fleksibiliteten, både på skolen og under læretiden. Der er i dag igangværende [forsøg](#) med, at elever med særlige udfordringer kan få forlænget deres ene grundforløb. Det er et initiativ, vi støtter op om, og vi foreslår, at forsøgene permanentgøres til en fast ordning og udvider det til at gælde hele uddannelsen

Ydermere bør der være bedre mulighed for, at lærlinge kan være i lære hos en virksomhed på nedsat tid. Der er i dag på det private arbejdsmarked mange eksempler på, at man lokalt forhandler sig til nedsatte arbejdstider, og vi ved, at fleksibilitet er afgørende for, at flere unge i gruppen med udfordringer kan gennemføre en uddannelse.

For at ordningen skal blive en succes, er det en forudsætning, at indretningen sker i dialog med relevante parter og, at der eksempelvis ydes en form for kompensation til de pågældende virksomheder eller lign.

7. Lettere adgang til opkvalificering for mestre og lærlingeansvarlige

Der er i dag et ærgerligt modsætningsforhold, når man som virksomhed skal overveje om tiden er inde til opkvalificering. Ofte er det desværre ikke muligt at få dækket virksomhedens omkostninger i form af tabt arbejdsfortjeneste, transport mv. når man fx vil sende mester afsted på et AMU-kursus. Det skyldes, at faglærte med en akademisk overbygning ikke kan få adgang til den såkaldte [VEU-godtgørelse](#) ved deltagelse i AMU-kurser.

Det er et problem fordi, det er meget udbredt, at man fx som tømrer efter nogle år på arbejdsmarkedet tager sig en overbygning som bygningskonstruktør. Det er entydigt positivt, at man dygtiggør sig, men konsekvensen er, at ens virksomhed bagefter ikke har incitament til at sende dig på et AMU-kursus, da det bliver meget dyrt for virksomheden. Det bør ændres, da en helt central forudsætning for, at flere unge med udfordringer kan få mentorstøtte er, at flere mestre bliver opkvalificeret til at give god pædagogisk støtte til deres lærlinge.

Vi foreslår derfor, at det bør være gratis, og muligt med lønrefusion, for alle mestre, uanset deres uddannelsesbaggrund, at deltage i AMU-kurser, der omhandler, hvordan man bedre håndterer lærlinge med særlige udfordringer.

8. Midler skal bruges på at hjælpe eleverne og ikke på bureaukrati

SPS-systemet er i dag meget ressourcekrævende og tungt. Tid der kunne være blevet brugt på eleverne, bliver i stedet brugt på dokumentation og administration. Ifølge [Danske Landbrugsskoler](#) er det normalt, at deres skoler har to fuldtidsansatte SPS-medarbejdere, der bruger omkring 25 pct. af deres tid på administration.

Grundlæggende er systemet indrettet til en anden tid, hvor SPS var noget som enkelte elever fik. I dag er det meget normalt, at elever får SPS og derfor er tiden også løbet fra et system, hvor man for hver individuel elev, skal træffe afgørelser og dokumentere tidsforbrug mv.

Derfor foreslår vi, at man reformerer SPS-administrationen sådan, at man inddeler eleverne i forskellige grupper, afhængigt af deres diagnose og behov. Det kan eksempelvis være en tredeling som den præsenterede nedenfor.

1. Hvis man tilhører den store gruppe af fx ord- og talblinde elever, så bør man kunne få hjælpemidler ved at bede om dem, så hjælpen kommer hurtigt
2. Gruppen af elever med klart definerede diagnoser, der kan screenes eller dokumenteres ved fx lægeerklæring bør have ret til et givent antal støttetimer hvert år ved fremvisning
3. Elever med særlige behov der kræver specialistviden, bør fortsat blive behandlet af specialister hos Styrelsen for Undervisning og Kvalitet

For at gøre arbejdet nemmere for erhvervsskolerne, bør de fleste dokumentations- og administrationskrav lempes, så systemet i stedet foregår som tildeling af midler på baggrund af elevantallet i gruppe 1) og 2), med mulig stikprøvekontrol fra ministeriets side. For eleverne i gruppe 3, bør der fortsat være individuelle forløb. Slutteligt bør godkendelser til SPS fremover gælde for hele uddannelsesforløbet, på tværs af grundforløb og hovedforløb i stedet for blot et år af gangen, som tilfældet er i dag.

9. Bedre dialog mellem erhvervsskoler og virksomheder om lærlinge med særlige udfordringer

En [analyse](#) fra SMVdanmark blandt mere end 1.000 SMV'ere viser, at knapt 7 ud af 10 virksomheder slet ikke kender til muligheden for at få støtte til deres lærlinge med særlige udfordringer. En [rapport](#) fra Danmarks Evalueringsinstitut peger på, at erhvervsskolerne i dag ikke prioriterer at informere virksomhederne systematisk.

Hvis flere unge skal have deres støtte med sig under læretiden, kræver det, at samarbejdet mellem erhvervsskole og de lokale virksomheder systematiseres. Derfor foreslår vi at der indføres følgende krav til erhvervsskolerne:

- 1) Der skal inden søgning af uddannelsesaftale afholdes samtaler med de elever, der modtager SPS. Her skal SPS-vejlederen tage en snak med eleven om, hvilke muligheder der er for at få støtte med sig i læretiden, hvad virksomheden kan hjælpe med, og ikke mindst, så bør man spørge om samtykke til, at virksomhederne kan informeres om elevens støttebehov. Ved fra starten af være transparente omkring et støttebehov og de gode muligheder for støtte og mentortimer vil flere virksomheder kunne overskue at tage imod lærlinge med særlige behov og indrette arbejdspladsen til at kunne håndtere lærlingen. Dette står i modsætning til hvis behovet først opdages i prøveperioden og virksomheden ikke kender til støttemulighederne, hvor risikoen for at lærlingen opsiges er stor.
- 2) Det bør være obligatorisk, at erhvervsskolerne indgår i en dialog med virksomhederne om muligheden for at få SPS til deres lærlinge, samt med henblik på at afklare, hvordan SPS-støtten skal udmøntes, og hvem der skal give den mv.

10. Styrket incitament til flere lærepladser.

For mange mindre mestre kan lærlingelønninger være en væsentlig udgift, som gør det økonomisk udfordrende at ansætte lærlinge. Det gælder særligt i de mange tilfælde, hvor uddannelsesforløbet må afbrydes undervejs. For at kompensere for, at en del uddannelsesaftaler afbrydes efter eksempelvis 6 måneder, så foreslås det, at der indføres et tilskud til virksomheder, der opretter lærepladser.

Dette skal ses i lyset af, at en stigende andel af eleverne har et støttebehov og derfor statistisk set har større risiko for at afbryde uddannelsen. Konkret foreslår vi, at private virksomheder med under 100 ansatte kan få en uddannelsesbonus på 25.000 kr. pr elev eller lærling. Beløbet udbetales i fire lige store rater det første år af en uddannelsesaftales løbetid på betingelse af, at eleven eller lærlingen fortsat er ansat efter prøvetiden. Der gives kun bonus for ordinære uddannelsesaftaler som gælder hele elevens uddannelsestid.

CASE: SÅDAN HJALP SPS DICTE FRA FRISØRSALONEN MAE WEST

I Fredericia ligger frisørsalonen [Mae West](#). Salonen er ejet af Trine Birkerod, der har haft god gavn af SPS til de af sine lærlinge, der har haft en særlig udfordring med i bagagen.

Det gælder også Dicte, der har svær ADHD. I hverdagen har Dicte brug for hjælp til at koncentrere sig, særligt op til eksamener har hun stor gavn af den mentorstøtte som Trine og de andre fra salonen kan give hende.

Det var dog ikke lige til at få SPS-støtte til Dicte, og det var først da Trine ringede den lokale erhvervsskole op og insisterede på, at SPS-støtten burde gå til Dictes læretid, at salonen fik bevilliget 100 timer årligt til at støtte Dicte.

Det første års tid holdt det hårdt med at få mentortimerne til at række, men over årene er Dicte blevet mere selvkørende og har fået større selvtillid. Således vandt Dicte en flot tredjeplads til dm i Skills sidste år og skal nu stå for oplæringen af de nye lærlinge i salonen, noget der havde været utænkeligt blot få år tidligere.

Både Dicte og Trine taler varmt om den forskel mentorstøtten har gjort, men peger også på, at Dicte nok ikke havde fået støtten, hvis ikke Trine havde været så opmærksom og insisterende, som tilfældet var.

Som Trine siger: *"Jeg ville ønske, at jeg havde kendt til SPS til de lærlinge, jeg har haft igennem tiden. Hvis jeg havde vidst det, ville jeg have kontaktet erhvervsskolen og bedt om pengene, det er jo min lærling, ikke skolens! Dicte er kun på skolen ti uger om året i hovedforløbet, så det giver jo ingen mening, at de beholder alle pengene. Det er jo også mig, der betaler, hvis en lærling ikke består svendepøven."*

Trine er enig i, at hvis flere lærlinge skal have hjælpen med sig ud i virksomheden, så er der behov for, at reglerne skal gøres simplere og at virksomhederne skal orienteres bedre om muligheden for at få SPS-støtte.

SMVdanmark

SUMH
ungdomsliv – med handicap